

Oud-werknemers stellen Dupont aansprakelijk

”We wisten niet hoe gevaarlijk het was”

Tientallen Nederlandse oud-werknemers van chemiereus DuPont hebben samen met Bureau Beroepsziekten FNV de lycrafabriek aansprakelijk gesteld voor blootstelling aan schadelijke oplosmiddelen. Ze houden het bedrijf verantwoordelijk voor de miskramen, verwijderde baarmoeders, doodgeboren kinderen en kanker - een mogelijk gevolg van het onbeschermd werken met het beruchte DMAc.

De lycrafabriek van DuPont in Dordrecht bestaat niet meer. In 2006 ging de fabriek, die in 1964 met de productie van lycragaren startte en in 2004 werd verkocht, dicht. Wat achterbleef waren de problemen. Van vrouwen die gedurende decennia met het gevaarlijke reprotoxische oplosmiddel Dimethylacetamide (DMAc) hebben gewerkt. Dit vloeibare oplosmiddel was een hulpmiddel bij de productie van kunstvezels, zoals het elastische garen lycra, dat bijvoorbeeld in sport- en badkleding, maar ook in ondergoed wordt gebruikt. Het oplosmiddel verdampt en wordt gemakkelijk via huid en ademhaling opgenomen. De schadelijke gevolgen voor vrouwen én mannen in de vruchtbare leeftijd waren al in de jaren zeventig bekend. In een handleiding van DuPont uit de jaren tachtig staan ze dan ook beschreven, inclusief de noodzakelijke beschermingsmiddelen. De vrouwen die, veelal onbeschermd, in de lycrafabriek werkten, hadden last van miskramen, doodgeboren kinderen, vruchtbaarheidsproblemen en baarmoederhalskanker. Een verband werd toen niet gelegd. “Hoe konden wij dat weten”, zeggen ze (zie portretten). “DuPont leek een goed bedrijf, de veiligheid stond ogenschijnlijk hoog in het vaandel, salarissen waren hoog, de regio Dordrecht was blij met zo’n Amerikaanse werkgever.”

Geen toeval

Het is onvoorstelbaar dat niemand de feiten aan elkaar heeft geknoopt, zegt Jacob de Boer, hoogleraar milieuchemie en toxicologie verbonden aan de Vrije Universiteit in Amsterdam. Hij gaat samen met epidemioloog Marijke de Cock het verband onderzoeken tussen de blootstelling aan DMAc en de vruchtbaarheids- en zwangerschapsproblemen van de oud-werkneemsters en hun nageslacht. Dat onderzoek kan wellicht twee jaar duren, maar dát er een verband is staat voor De Boer als een paal boven water. “Zoveel vrouwen die vergelijkbare klachten hadden én die onbeschermd met DMAc werkten kan geen toeval zijn”, zegt hij. Het oplosmiddel stond in de jaren zeventig op basis van dierproeven al beschreven als schadelijk voor het ongebooren kind en de voortplantingsorganen (embryotoxisch en teratogeen). Geen stof dus waarmee je mensen in de vruchtbare leeftijd laat werken. Pas in 2014 werd DMAc door het European Chemicals Agency (ECHA) officieel geclassificeerd als zeer zorgwekkend.

Dat medewerksters veelal onbeschermd in de lycrafabriek werkten, zoals een bedrijfsvideo uit 1986 laat zien, vindt De Boer schandalig. “Het was bekend dat DMAc voor zo’n 40 procent via de huid wordt opgenomen en voor 60 procent door inademing. Mensen hadden geen veiligheidspakken of gelaatsbescherming. Ze stonden open en bloot in de walmen van de uitdampende spoelen met lycragaren. Periodieke medische onderzoeken waren voor de Bühne. En kennelijk was er geen enkele controle van overheidswege.”

Falende controle

De Boer refereert aan het kankerverwekkende C8 (PFOA/GenX) bij de Teflonfabriek van DuPont, waaraan medewerkers en omwonenden werden blootgesteld. Het verband met het hoge percentage kanker in de regio wordt nu pas gelegd. “De overheid zou veel meer controle moeten uitoefenen op de chemische industrie en alle gevaarlijke stoffen beter in kaart moeten brengen. De chemie is creatief: wordt een stof als zorgwekkend aangemerkt dan wordt wat gesleuteld waardoor via de achterdeur een alternatief binnenkomt. Met dezelfde gezondheidsgevaaren. Men verdient er goed aan. Ik houd mijn hart vast voor alles wat nog boven water komt.”

De minister van Sociale Zaken heeft aangekondigd een ‘diepgravend onderzoek’ te doen naar het gedrag van DuPont als het om blootstelling aan giftige stoffen gaat. Ook wordt de rol van de toezichthoudende en controlerende instanties, zoals de Inspectie SZW (die onder de minister valt) onderzocht. De inspectie gaat zichzelf dus onderzoeken. En verklaart desgevraagd dat ze geen historisch onderzoek doet, maar chemische bedrijven controleert op de huidige regelgeving. “Met de kennis van nu kun je zaken verklaren die destijds misschien niet verboden waren. Maar dat is onze taak niet.” In afwachting van het onderzoek wil men niet op DuPont ingaan.” DuPont zelf houdt het bij een schriftelijke verklaring waarin men stelt dat het bedrijf de DMAc-waarden in de lycrafabriek als veilig beschouwde en verantwoordelijk en passend gehandeld heeft op basis van de beschikbare informatie.

Grove nalatigheid

Tientallen oud-medewerksters van de lycrafabriek van DuPont hebben zich gemeld bij Bureau Beroepsziekten FNV (BBZ). Marian Schaapman is directeur van het bureau dat vakbondsleden met een beroepsziekte of arbeidsongeval helpt bij het aansprakelijk stellen van bedrijven en het claimen van letselschade. In de zomer heeft BBZ DuPont collectief aansprakelijk gesteld namens de oud-werkneemsters. Daarmee is tevens de verjaring van de rechtsvorderingen gestuit. Ook Schaapman is geschrokken van de omvang van de zaak. “Het is in het algemeen een grove nalatigheid dat gevaarlijke stoffen niet als probleem worden gedetecteerd. Hoewel bedrijven verplicht zijn carcinogene, mutagene en reprotoxische stoffen (CRM) te registreren, gebeurt dat slechts bij 13 procent van de Nederlandse bedrijven.” BBZ gaat met terugwerkende kracht aan de hand van interviews en ander bronnenmateriaal de arbeidsomstandigheden bij de lycrafabriek in kaart brengen. Via medische dossiers van de oud-werkneemsters en met hulp van professor Jacob de Boer zal de causaliteit tussen blootstelling aan DMAc en gezondheidsproblemen in kaart worden gebracht. “We hebben een sterke zaak, maar me moeten het wel even hardmaken”, verklaart Schaapman. “De gevolgen van blootstelling aan DMAc zijn duidelijk beschreven in de literatuur: miskramen, doodgeboren kinderen, bloedingen, baarmoederproblemen. De verhalen die wij van de vrouwen horen vormen een litanie aan ellende. Destijds konden ze hun verhaal niet kwijt. DuPont was een mannenwereld. Bovendien hadden ze geen idee aan welke risico’s ze werden blootgesteld.”

Collateral damage

Volgens Schaapman is het haar cliënten niet primair te doen om smartengeld, maar meer om erkenning. En om bij te dragen aan preventie. “Het zou DuPont sieren als ze haar verantwoordelijkheid neemt. Ik sluit niet uit dat ze de risico’s hebben onderschat. Wij zijn niet uit op slepende procedures. Wellicht kan een fonds worden opgericht, zoals destijds bij de DES-dochters en -zonen (nakomelingen van moeders die tijdens de zwangerschap een middel tegen miskramen slikten, kwamen op de wereld met gezondheidsproblemen. *red.*) of zoals bij asbestslachtoffers. Deze vrouwen en hun nakomelingen hebben recht op duidelijkheid wat er precies is gebeurd.”

De gezondheid van werknemers is vaak een blinde vlek voor ondernemingen, weet Schaapman uit de dagelijkse praktijk van vijftien jaar BBZ. “Het is een vergeten gebied, werknemers komen op de laatste plaats. Als ze ziek worden valt dat onder *collateral damage*.”

Portretten

“Over een doodgeboren kind kom je nooit heen”

Naam: Romy Hardon

Leeftijd: 57 jaar

DuPont Lycrafabriek: 1977-1988

Blootstelling: DMAc

“Denk je dat ik me ooit zorgen maakte? Hoe kon ik als werknemer weten dat ik met gevaarlijke oplosmiddelen werkte?” Romy Hardon wil dat de onderste steen boven komt. Ze wil samen met vele andere vrouwen erkenning en gerechtigheid voor de zwangerschapsproblemen die het oplosmiddel DMAc bij haar veroorzaakte.

Als zeventienjarige ging ze op de inspectieafdeling van de lycrafabriek van DuPont in Dordrecht aan de slag. Ze was de dochter van Toon. Iedereen kende haar vader. Toon werkte sinds de start van DuPont in Dordrecht in 1962 in de fabriek waar orlonvezels werden geproduceerd. Later in de teflonfabriek, waar met het kankerverwekkende C8 werd gewerkt. “Op zijn sterfbed heeft mijn vader, hij was pas 46 jaar, me gevraagd uit te zoeken hoe hij aan al die kwaadaardige tumoren kwam.”

Romy had het naar haar zin bij DuPont. Op een oude videoband uit de jaren tachtig is te zien hoe de vrouwen, de armen gestoken in spoelen met lycradraden, deze controleren en in dozen verpakken. “De stank was vreselijk; we stonden de hele dag in de oplosmiddelen”, vertelt ze. “De lycra moest uitwasemen. Beschermingsmiddelen? Nee, hoor. Omdat DuPont zich presenteerde als het veiligste bedrijf ter wereld, geloofden we dat. Als je je hand niet aan de trapleuning hield, kreeg je een waarschuwing. Als je moest overwerken, bracht een taxi je naar huis. Er werden veiligheidsprijzen uitgereikt. En we kregen periodieke gezondheidstesten. Alleen nooit de uitslag.”

Romy was vaste klant bij de gynaecoloog. Ze vloeyde continu, er volgden vele curettages. In 1985 raakte ze zwanger. Met acht maanden ging het fout. Door emoties overmand praat ze over Wesley. “Ik was opeens doodziek, mijn nieren werkten niet meer, mijn bloed stonde niet, mijn leverfunctie was uitgevallen. Zwangerschapsvergiftiging. Op de intensive care moest ik

bevallen van een doodgeboren kind. Nog elke maand ga ik naar het graf van Wesley. Over zo iets kom je nooit heen.”

Ze hervatte haar werk in de lycrafabriek. De volgende zwangerschappen gingen moeizaam. Het onbezorgd zwanger zijn, was voorgoed voorbij. In 1988 volgde een dochter en in 1993 een zoon. Daarna werd haar baarmoeder verwijderd. “Achteraf valt opeens op dat alle vrouwen miskramen, doodgeboren kinderen, verwijderde baarmoeders of kanker hadden”, zegt Romy. “Ook mijn moeder, die via mijn vader werd blootgesteld aan DMAc, beviel na zes maanden van een doodgeboren tweeling. Ik weet zeker dat DuPont wist dat DMAc schadelijk is voor mensen in de vruchtbare leeftijd. Het was immers algemeen bekend. We staan sterk met Bureau Beroepsziekten FNV: er is een oude videoband waarop te zien is hoe we onbeschermd werken, veel vrouwen hadden dezelfde klachten én de stof stond bekend om zijn schadelijke effecten voor jonge vrouwen en mannen. Er moet gerechtigheid komen, al duurt het twintig jaar.”

“Geld verdienen over de lijkjes van onze baby’s”

Naam: Yvonne en Ron Hemelrijk

Leeftijd: 51 en 58 jaar

DuPont lycrafabriek: 1988-2002 (Ron)

Blootstelling: DMAc

Chemiereus DuPont stond voor de buitenwereld bekend om zijn veiligheid, goede salarissen, prima personeelsvoorzieningen én als belangrijke Amerikaanse werkgever in de regio Dordrecht. Daarom was Ron Hemelrijk blij dat hij er in 1988 aan de slag kon. Hij vertelt over de bovenspinning, de afdeling waar de ‘slurry’ van vloeibare polymeren met DMAc werd gemengd en via buizen met stikstofgassen er beneden als lycragaren uitkwam. Daar moest het lycra terwijl het werd gesepareerd en op de spoelen werd gewikkeld, uitdampen. Ron: “In de bovenspinning droegen we hittebestendige handschoenen en gelaatsbescherming vanwege de hoge temperaturen die konden oplopen tot 50 graden Celsius. Daardoor kon de DMAc nog sneller worden opgenomen door de huid. Verder liep iedereen destijds gewoon in een spijkerjack- en broek van het bedrijf. We stonden altijd in een walm. En als er een verstoring aan de machines was, stond je middenin de gaswolken.”

Yvonne: “Thuis zat alles onder de lycra. Die slurry plakte aan Rons kleding, lag op de deurmat. Hij kwam thuis onder de finisholie, daar zaten ook oplosmiddelen in. We zijn nooit gewaarschuwd dat DMAc reprotoxisch en embryotoxisch is. En ik het via Ron kon binnen krijgen. Als je zo iets weet, kun je een keuze maken. We waren namelijk bezig een gezin te stichten. Liefst een groot gezin.”

De eerste zwangerschap van Yvonne ging goed. Eind 1988 werd Femke geboren. De volgende zwangerschap liet lang op zich wachten. Yvonne laat een echofoto zien. “Na elf weken ging het mis. Ook de derde en vierde zwangerschap eindigden in een miskraam. Gynaecologen konden de oorzaak niet vinden. De zwangerschap van Mathijs in 1992 was vreselijk. Ik was zo ongerust, ondanks de vijftien echo’s. De bevalling verliep normaal. Of het autisme van Mathijs te maken heeft met de blootstelling weet ik niet. Erna wilde ik niet meer zwanger worden.”

“Elke veertien dagen moesten we onze urine op DMAc laten controleren”, zegt Ron. “Als de waarden te hoog waren, moest je een week in de benedenspinning werken. Maar daar walmde het ook. DuPont wist dus hoe gevaarlijk het was. Het is daarom wrang dat je een berisping kreeg als je een la open liet staan of met losse handen de trap af liep. Ook de medische onderzoeken waren *window dressing*; uitslagen kregen we niet.” Yvonne: “DuPont verdiende grof geld over de lijkjes van onze baby’s.” Ron: “Het ging het bedrijf economisch voor de wind tot de sluiting in 2006.”

Yvonne en Ron vinden dat ‘het veiligste bedrijf’ ter wereld zijn verantwoordelijkheid moet nemen. Alles moet openbaar worden, eist Yvonne. “Ze hebben ons en onze kinderen willens en wetens in gevaar gebracht. We hadden een keuze moeten hebben.”

“Is de hersenbeschadiging van onze dochter een gevolg van DMAc?”

Naam: Astrid Mussig

Leeftijd: 46 jaar

DuPont lycrafabriek: 1989-2001

Blootstelling: DMAc

Astrid Mussig ging na de middelbare school in de lycrafabriek van DuPont aan het werk. Haar vader werkte toen al ruim twintig jaar voor DuPont. Haar echtgenoot werkt nog steeds bij het bedrijf – in de teflonfabriek, waar lange tijd het kankerverwekkende C8 (PFOA) werd gebruikt. Astrid werkte in de spinning en separeerde de draden als de klossen garen van de machine kwamen. Ook pakte ze de uitdampende spoelen in dozen. “Het is me nooit echt opgevallen dat veel vrouwen miskramen of vruchtbaarheidsproblemen hadden”, vertelt ze. Dat kwam dit jaar pas, toen ze een televisie-uitzending zag over de lycra- en teflonfabriek en de gevolgen van blootstelling aan gevaarlijke oplosmiddelen. En op Facebook in contact kwam met andere oud-werknemers. “Is de hersenbeschadiging van onze meervoudig gehandicapte dochter daar een gevolg van, vroeg ik me af. Hoogzwanger werkte ik in die dampen. Het blijft onverklaarbaar dat de neurologen in al die zeventien jaar geen diagnose voor Sandrina hebben kunnen stellen. Ze kan nauwelijks lopen vanwege spierverslapping, ze praat slecht en heeft het verstandelijk niveau van een vierjarige. Het is heel knap dat ze tóch heeft leren zwemmen.”

Astrids vader, Gerlof Meijer (69), heeft jarenlang als chemisch analist (tot 1999) in het laboratorium van DuPont gewerkt. Zijn echtgenote beviel jaren geleden na zes maanden van een dood kindje. En dochter Astrid woog slechts 1040 gram bij de geboorte en heeft een half jaar in het ziekenhuis gelegen. “Het is bekend dat DMAc reprotoxisch is”, zegt hij nuchter. “Maar of DuPont Dordrecht het wist, vraag ik me af. Het was de eerste lycrafabriek. We hadden geen *Material Safety Data Sheet* met alle gegevens van het oplosmiddel. Op het hoofdkantoor in Amerika wisten ze het waarschijnlijk wel.”

Astrid vertelt dat ze vaak gewoon in korte broek en korte mouwen werkten. Later kregen ze beschermende nomexkleding. “De veiligheid stond bij DuPont op één. Zei men. Er heerste een heel Amerikaanse cultuur. Er waren borden met het aantal veilige uren binnen en buiten de poort. Als je een onveilige situatie zag of je mankeerde iets hield je je mond. Om de veiligheidsregistratie niet negatief te beïnvloeden. Regelmatig werden we medisch onderzocht. Ik heb nooit getwijfeld aan de veiligheid.”

Toen DuPont zich begin 2000 opmaakte voor de verkoop van de lycrafabriek, maakte Astrid gebruik van een afvloeiingsregeling. Haar tweede dochter Faustina werd in 2002 zonder problemen geboren. “Ik wil graag weten wat de invloed van DMAc is geweest. Ook omdat in Ierland, China en Indonesië nog steeds Lycrafabrieken zijn, waar werknemers in de vruchtbare leeftijd worden blootgesteld aan deze giftige oplosmiddelen.”